

РОЗДІЛ І

Макроекономічна теорія та циклічність економічного розвитку

УДК 338.12

Ю. М. Бажал

ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ І СУЧАСНЕ ДЕРЖАВНЕ АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ

Теорія соціально-технологічного укладу (парадигми) відноситься до неошумпетеріанського напрямку економічної науки. Ця теорія створила концептуальну базу для нового погляду на циклічну природу економічного розвитку та сформувала специфічні вимоги до цілей і засобів антикризової державної політики. Сутність нового погляду полягає у констатації наявності макроекономічного життєвого циклу певної виробничої структури національної економіки. Цей цикл прямо залежить від генезису, розвитку та деградації технологічного базису соціально-економічних процесів, який у часі змінюється циклічно, коли кожна синусоїдна хвиля обумовлюється життєвим циклом нової технологічної парадигми (укладу). Тому дуже важливим інструментом аналізу і методологією формування антикризової політики стає оцінка структурної технологічної динаміки макроекономічних процесів та закономірностей розвитку технологічних систем, які у сучасній статистиці представлені оцінками технологічних рівнів видів економічної діяльності за ступенем їхньої наукомісткості та інноваційності.

Ця концептуальна система, яку ще називають теорією технологічної динаміки, відноситься до новітніх досягнень економічної науки. Хвилеподібність цього процесу обумовлена природою «довгих хвиль» Кондрат'єва, яка, у першу чергу, пояснюється інноваційними технологічними змінами, що обумовлюють структурну перебудову економіки з певною періодичністю у залежності від частотності виникнення і впровадження у виробництво базових інновацій. Це призводить до утворення галузей — локомотивів загального економічного розвитку країни. Кризова фаза «довгої хвилі» настає, коли уповільнюється притік інноваційних технологій і економічна структура виробництва, що склала-

ся, перестає генерувати економічний розвиток через насичення традиційних товарних ринків.

В експертних оцінках природи сучасної фінансово-економічної кризи найпоширенішими є пояснення, які стосуються масштабів кредитної експансії різного типу протягом останніх передкризових років. Тобто концептуально ситуація представляється таким чином, що головною проблемою є відрив (утворення надлишку) обсягів широкої грошової маси від обсягів виробництва у реальному секторі, як у світі в цілому, так і в окремих країнах, включаючи Україну. Але, насправді, гроші завжди мають кредитну природу («гроші — це майбутнє» — *Д. М. Кейнс*), тим паче сучасні гроші, які технологічно можуть створюватись у необмеженій кількості. Тому пошук причин кризи тільки у фінансово-кредитній сфері не може дати правильних орієнтирів. Теорія соціально-технологічного укладу в цьому контексті спрямовує увагу політиків на проблеми виробничої сфери, відтворення якої може гальмуватися відсутністю інноваційної перспективи створення принципово нових підприємств і галузей. Неошумпетеріанська теорія технологічної парадигми (укладу) пов'язує шлях виходу з кризи з абсорбцією зазначеної надлишкової грошової маси новими інноваційними виробництвами і підприємствами, чого не можуть вже зробити традиційні фірми.

Ілюстрацією слушності такого методологічного висновку фактично стала сучасна криза, яка виникла, коли зупинився динамічний розвиток таких величезних світових ринків, як ринок нерухомості і ринок сталевих продукції. Про дивовижні темпи наповнення світової економіки продукцією останнього свідчать такі дані. За шість передкризових років Китай збільшив обсяг експорту сталі майже у 18 разів, а весь світ — в 3,8, Україна — в 3,4 разу. Але ця динаміка явно вказувала на передкризовий стан через загрозу виникнення ситуації відносного надвиробництва, що і сталося. Різко впали обсяги випуску у галузях — споживачів сталі: будівництві, автомобілебудуванні тощо.

Антикризові заходи багатьох урядів були спрямовані на фінансову підтримку кризових галузей, але величезні додаткові гроші, які були виділені державою дадуть антикризовий ефект тільки у випадку, якщо вони будуть стимулювати інноваційні технологічні зміни. Наприклад, мільярдні державні ін'єкції у транснаціональний гігант «Дженерал Моторс» обумовлювалися вимогою створення нової інноваційної лінійки моделей машин.

Наведені висновки прямо стосуються й України. Проведений нами аналіз показав, що головною кризоформуючою проблемою є відсутність структурної технологічної перебудови економіки.

Згідно з положеннями теорії соціально-технологічного укладу (парадигми) у центр антикризової політики необхідно ставити питання прогресивних структурних змін, які будуть відбуватися в економіці під впливом нових інноваційних технологій. Було встановлено наявність тісного зв'язку між впровадженням у виробництво базових науково-технологічних інновацій і довгостроковими коливаннями циклічного розвитку економічних процесів, коли нові технології (інновації) витісняють в структурі економіки старі галузі виробництва шляхом створення нових. У цьому контексті важливо чітко ідентифікувати в аналізі та при формуванні економічної політики — «старі» і «нові» галузі з точки зору наукомісткості та інноваційності технологій, які в них застосовуються.

Аналіз показує, що розвинуті країни намагаються максимально розвивати експортні виробництва, які відносяться до ключового фактору поточного технологічного укладу (сьогодні — це інформаційно-комунікаційні технології). Але вони також уже заглядають у майбутнє і закладають передумови для експансії виробництв 6-го укладу, де ключовим інноваційно-технологічним фактором за прогнозами фахівців очікується біотехнологія. В Україні частка таких виробництв не тільки мізерна, а й не видно пріоритетності інвестиційних потоків до цих секторів. Між тим, саме випереджаюче опанування технологій майбутнього шостого соціально-технологічного укладу може дати Україні шанс наздогнати розвинуті країни у XXI ст. Сьогодні фактичний пріоритет віддається виробництвам 3-го та 4-го укладу. Це віддзеркалює просте відтворення стану технологічної бази, яка сформувалася у минулому. Якщо антикризова політика буде спрямована лише на збереження цього структурного статус-кво, то вона проблеми кризи не вирішить.

УДК 338

Л. Ю. Бігунов-Новіков

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ТЕОРІЯ ЦИКЛІЧНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ПРИЧИНИ КРИЗИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 2008 РОКУ

Фінансово-економічна криза другої половини 2008 року показала, що неокласичні та кейнсіанські підходи не спроможні забезпечити досягнення макроекономічної рівноваги в сучасних